

מכון מניטו

כי מציון - פרשת בשלח

דבר תורה שכתב הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו)

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנג', ידידיה ונגרבר ואיתי קולין (ה"ע - הערת

ייסורי המצפון של ישראל בצאתם מן הגלויות

הספקות של ישראל

המדרש, הקשוב לדיוקים ולנימים של פסוקי התורה, מגלה לנו סיבה נוספת לחשיבות המיוחדת של קריעת ים סוף. אחרי שעברו את הים, רק אז היו בני ישראל בטוחים בזכותם לצאת מן הגלות: "אָז יִשְׁרֵי מִשָּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל..." (שמות טו, א).

אך יש משהו משונה ולא מובן בפחד הגדול של ישראל, ימים ספורים בלבד אחרי שראו את הניסים במצרים. ממה הם חוששים? האם מכך שעוד לא נשלמו ארבע מאות שנים של גלות (כפי שנאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים), ושעל כן לכאורה יש למצרים עדיין 'זכות' להמשיך לשעבדם? הרי הם כבר ראו במו עיניהם את השגחת ה' עליהם וידעו ידיעה ודאית שישועת ה' מובטחת להם על אף טענה זו!⁴ ואף על פי כן:

"וּפְרַעַה הַקָּרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וַהֲנִיחַ מִצְרַיִם נֹסֵעַ אֲתָרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה' (שם יד, י).

ממה הם פחדו כל כך?

על כך עונה רש"י: "וַהֲנִיחַ מִצְרַיִם נֹסֵעַ אֲתָרֵיהֶם: ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים".

חששם נבע אפוא ממהו אחר. מדברי הנביאים למדנו שכל אומה ואומה זוכה לחסות של המלאך הממונה עליה, הנקרא 'שר' של אותה אומה. מלאך זה מייצג את ההשגחה האלוהית הכללית הנפרשת על אומות העולם, שכל אחת מהן היא פן שונה של דמות האדם. 'פנים' אלו נולדו בזמן מגדל בבל, כאשר האחדות האנושית התפצלה לאומות

קריעת ים סוף והאירועים הנלווים אליה, הם הנושא המרכזי בפרשה. חשיבותם של אירועים אלה בכך שהם מביאים לישראל ביטחון מוחלט בגאולה וידיעה ודאית שהישועה אפשרית.¹ הרי אין גלות מוחלטת כגלות מצרים, שהתאפיינה בתנאים קשים ביותר,² ובכל זאת יצאנו ממנה! המהר"ל מפראג מציין בספרו **גבורות ה'** שמצרים של אותה תקופה היא מדינה טוטליטארית, אימפריה שממנה אף אחד לא יכול לברוח, ולמרות זאת יצאנו משם. הערה זאת של המהר"ל, אשר יסודה בתלמוד, נכונה לגבי האירועים הנוראים של תקופתנו: גם ממחנות ההשמדה באירופה הנאצית אי אפשר היה להימלט...

המהר"ל מוסיף שהניסיונות של יציאת מצרים היו צפויים להגיע לקצם רק אחרי קריעת ים סוף. החוויות הללו ישמשו עדות לעולם על קיומה של השגחה אלוהית הפועלת גם מעבר לנסיבות הטבעיות של העולם.

ישראל של אותו הדור התנסו בשתי חוויות שונות של גאולה. ביציאת מצרים עצמה הגאולה היא השחרור מעול השעבוד לרצונו של אדם. במקרה זה, 'האחר' המדכא בצורה קיצונית הוא פרעה. צורת גאולה זו אנו מציינים ביום הראשון של החג, בסדר של פסח. ליל שביעי של פסח אנו מציינים את קריעת ים סוף. כאן השחרור הוא מעול חוקי הטבע עצמם. בהקשר לכך, ההגדה של פסח מדגישה את ריבוי המכות שהיו על הים ואת חשיבותן לעומת המכות שהיו במצרים, לאמור – הניסים על הים היו גדולים מהניסים במצרים. שני זיכרונות אלה מבטאים אפוא את היסוד לאמונת ישראל: הבורא הוא בעצמו הגואל.³

¹ בעניין הקשר שבין גאולת מצרים לגאולת העולם וישועת האדם, ראה מאמרו האחרון של הרב אשכנזי: "האוניברסאליות של האמונה היהודית – מראש השנה עד פסח", **כי מציון** כרך ב, 'המועדים', עמ' 229–240 (מופיע גם ב**הדיבור והכתב**). המאמר טרם תורגם.

² "מתחילה לא היה עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה סוגרת ומסוגרת, ועכשיו הוציא ששים ריבוא בני אדם ממצרים" (מכילתא יח, א).

³ ראו בראיון שקיים מניטו לפני מותו (נקרא 'הראיון האחרון' ביוטיוב), ניתן למצוא אותו באתר מכון מניטו: "זה כתוב בכל המדרשים, בכל התלמוד, וכל שכן בזה: שעיקר האמונה של עם-ישראל זה ב'גאל ישראל'. והחטא של דור יציאת-מצרים, שלא הבינו שיצאו ממצרים מכיוון שהקב"ה הוציא

אותם. יש הרבה פסוקים: 'וידעו כי אני המוציא אותם מתחת סבלות מצרים'. כי הדור הזה - שנכח בכל מה שקרה ביציאת מצרים לא הבין, לא האמין שהקב"ה הוציא אותם ממצרים. האמינו שמה רבנו הוציא אותם. וזה החטא של האנטי-ציונים של היום: הם לא מאמינים שהקב"ה הוציא אותנו מאירופה. במה מאמינים? הם מאמינים שהרצל עשה את זה! הם כופרים בעיקר! ברור שמה רבנו הוציא את עם ישראל, אבל מכיוון שהקב"ה עשה את זה. ברור שהרצל יסד את הציונות, מכיוון שהקב"ה עשה את זה. אתה מתחיל להתווכח עם הקב"ה?!"

⁴ "שהקב"ה חישב את הקץ" (הגדה של פסח). כלומר, חישב את מניין ארבע מאות השנים מלידתו של יצחק (רש"י על בראשית טו, יג).

שונות שהתפזרו על פני הארץ⁵ (לעם ישראל, וזה ייחודו, ההשגחה האלוהית נתונה ישירות, **ללא מתווך**).⁶ אותו שר הממונה על האומה, משמש לה כסגור בבית דין של מעלה. והנה, על פי דין, מצרים שילמה כבר את המחיר על אחיזתה בישראל. שהרי לכל מכה שהונחתה על מצרים היה תנאי, מעין חוזה, למקרה שלא ישוחררו: "שלח את עמי, ואם לא – תשלם מחיר: מכות". מצרים 'שילמה' את המחיר המלא – כל המכות הונחתו עד מכת בכורות, אשר אילצה את פרעה לפתוח את 'מסך הברזל' של מצרים. אם כן, על פי הדין בני ישראל היו עדיין 'שייכים' כביכול למצרים, ומכאן יראתם ובהלתם. במקרה זה, התערבות אלוהית לטובת ישראל אינה באה בחשבון, ואפילו תפילתו של משה אינה יכולה לעזור.

במצב זה של מבוי סתום, של איזון בין זכויות וחובות, כטענת שרו של מצרים לפי המדרש,⁷ רק מעשה של התעלות אמונית, תוספת זכות מצד ישראל, יכול להצילם: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מֶה תַּצַּעַק אֵלַי, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ" (שם יד, טו).

המדרש מספר שנחשון בן עמינדב, נשיא שבט יהודה, קפץ ראשון אל הים ומשך אחריו את כל העם. ואכן, עד היום, החלוצים בכל מעשה של גבורה ומסירות נפש למען הכלל נקראים **נחשונים**.

אז והיום

הדמיון בין מצבו של עם ישראל אז והיום – מדהים. אחרי פרק זמן עצום של אלפיים שנים מתגשם לעינינו הבלתי ייאמן: תקוות הדורות לקץ הגלות. והנה, מיד עם שוך ההתפעלות הראשונית מהגשמת החזון, חלק מעמנו כבר אכול ספקות והרהורים, בדומה להפליא למה שהתורה מספרת.⁸

מההקבלה בין מצבינו בעבר ובהווה אפשר ללמוד שני דברים. מחד גיסא, מה שקורה היום מאיר באור בהיר את ההתעקשות הבלתי נתפסת של הדור שראה את יציאת מצרים ואת קריעת ים סוף לשקוע בספקות. ומאידך גיסא, ניתוח מפוכח של האירועים שמספרת לנו התורה מאיר בחומרה את מצבנו היום.

אין ספק – אנחנו אותו עם, המורגל להפריז במידותיו עד כדי 'יצירת' ייסורי מצפון. האם תכונה זו מסבירה את הגורל המר שמכה בנו תדיר? נודה על האמת: ההיסטוריה שלנו נראית לנו לעתים בלתי מובנת, אך הסיבה לכך היא שאין לנו אומץ להכיר בעובדה שיש לנו חלק בדבר.

אִתָּה רוּצָה לַעֲשׂוֹת דֵּין עַל מִצְרַיִם וְלִקְרֹעַ אֶת הַיָּם לְיִשְׂרָאֵל, הֲרִי פִלִּים וְשָׁעִים לְפָנֶיךָ, וְכָל דִּרְכֶךָ בְּדִין וְנֶאֱמַת? אֵלֶּה עֹבְדֵי כֹכָבִים וּמַזְלוֹת, וְאֵלֶּה עֹבְדֵי כֹכָבִים וּמַזְלוֹת. אֵלֹהֵי בְּגִלּוֹי עֲרִיזוֹת, וְאֵלֹהֵי בְּגִלּוֹי עֲרִיזוֹת. אֵלֹהֵי שׁוֹפְכֵי דָמִים, וְאֵלֹהֵי שׁוֹפְכֵי דָמִים."

⁸ תחושת השעבוד של ישראל למצרים מקבילה לתחושה שאנחנו לא באמת יכולים לפעול בצורה עצמאית, ושאלו תלויים ברצונן ובהשקפתן של אומות העולם. (ה"ע)

⁵ להרחבה בעניין התפצלות האנושות לשבעים אומות והעמקה בעניין ה'שרים' מפי הרב אשכנזי על פי חכמת הקבלה, עיין בשיעוריו על הספר **שערי אורה**, ספירת תפארת, הנמצאים באתר של "מכון מניטו".

⁶ ראה בפירושו הרמב"ן על ויקרא יח, כה.

⁷ ראה בזוהר, תרומה, קע ע"ב (בתרגום): "אֵלֶּה, בְּזִמְנֵי שִׁישְׂרָאֵל עָבְרוּ לָיִם וְרָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִקְרֹעַ לָהֶם אֶת יַם סוּף, בְּאֵרֶב, אוֹתוֹ מְמַנֶּה עַל מִצְרַיִם, וּבְקֶשׁ דֵּין מִלְּפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אָמֵר לְפָנָיו, רַבּוֹן הָעוֹלָם, לְמַה